

ДО 85-РІЧЧЯ ВІД НАРОДЖЕННЯ

УДК 929 Біланчин Я.: 631.4:378.4:911.2(477.74)
DOI: 10.18524/2303-9914.2023.2(43).292901

В. В. Яворська, доктор геогр. наук, професор
А. О. Буяновський, канд. геогр. наук, доцент
В. І. Тригуб, канд. геогр. наук, доцент
Є. Н. Красеха, доктор біол. наук, професор
М. Й. Тортик, канд. геогр. наук, доцент
М. В. Адобовська, канд. пед. наук
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
геолого-географічний факультет,
Шампанський пров., 2, Одеса, 65015, Україна

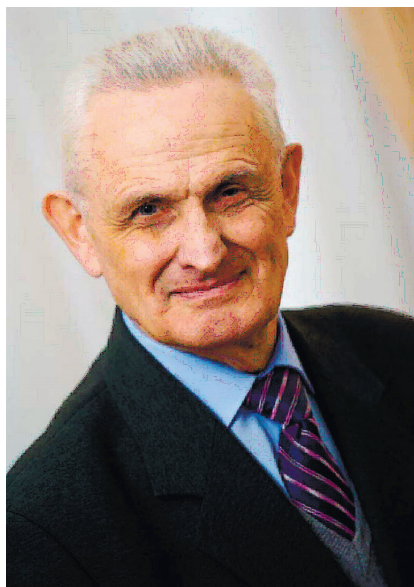
ЯРОСЛАВ МИХАЙЛОВИЧ БІЛАНЧИН (ДО 85-РІЧЧЯ ВІД НАРОДЖЕННЯ)

У зв'язку із 85-річчям від народження Ярослава Михайловича Біланчина – відомого ученого-грунтознавця, географа і освітянина, декана геолого-географічного факультету (1985–2007 рр.), завідувача кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів (1994–2017 рр.), завідувача кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру (2017–2020 рр.) Одеського університету імені І. І. Мечникова, педагога, наставника, учителя подано загальну інформацію про його життєвий і творчий шлях та вклад в теорію і практику вітчизняної ґрунтознавчо-географічної науки і географічної освіти.

Ключові слова: Я. М. Біланчин, 85-річчя від народження, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, геолого-географічний факультет, ґрунтознавство, географія, освіта.

1 січня 2024 р. мало б виповнитись 85 років від дня народження відомого та знаного ученого-грунтознавця і географа, декана геолого-географічного факультету (1985–2007 рр.), завідувача кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів (1994–2017 рр.), завідувача кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру (2017–2020 рр.) ОНУ імені І. І. Мечникова – Біланчина Ярослава Михайловича.

Народився Ярослав Михайлович в селі Велика Тур'я Долинського району (нині –

Івано-Франківська область) 01 січня 1939 року. Після закінчення Самбірського педагогічного училища зі здобуттям кваліфікації вчителя початкової школи, у 1957 р. вступив до Львівського університету імені Івана Франка на географічний факультет. Його наполегливість, тяга до вивчення природи та надзвичайно велика працездатність вразили Івана Миколайовича Гоголева, який запропонував Ярославу Михайловичу прийняти участь у роботах ґрунтознавчої експедиції. Так, починаючи з 1958 року Ярослав Михайлович пов'язав своє життя з вивченням ґрунтів, природи та географії. Спочатку це були експедиційні ґрунтознавчі дослідження на Волині, Львівщині та Закарпатті. Згодом став учасником великомасштабних досліджень і картографування ґрунтів у ґрунтознавчій експедиції Львівського університету на посадах інженера, старшого інженера і начальника партії, закінчивши університет у 1962 році і до свого переїзду за проф. Гоголевим І. М. до Одеси у 1967 році. В цей період з 1962–1967 рр. приймав участь у дослідженні ґрунтів і картографуванні ґрунтового покриву колгоспів і радгоспів Радянського Союзу. Географія його робіт – це терени Полтавської області Української РСР, Вологодської, Пермської і Читинської областей і Красноярського краю Російської РФСР, Північно-Казахстанської і Карагандинської областей Казахської РСР. У 1967 р. Ярослав Михайлович їде до Одеси, де вступає до аспірантури на новостворену Іваном Миколайовичем Гоголевим кафедру ґрунтознавства і географії ґрунтів Одеського університету. З 1969 року Ярослав Михайлович переходить на посаду асистента за проханням Івана Миколайовича, залишивши очну аспірантуру та дописуючи кандидатську дисертацію уже в заочній аспірантурі. Згодом перейшов на посаду старшого викладача кафедри та у 1971 році захистив матеріали своїх та кафедральних досліджень природи та ґрунтів північного Казахстану у кандидатській дисертації «ґрунти лазового лісостепу Ішим-Тобольського межиріччя в межах Північно-Казахстанської області» (рос. «Почвы колочной лесостепи Ишим-Тобольского междуречья в пределах Северо-Казахстанской области» – *А.О.*).

Починаючи з 1971 році, одночасно зі створенням при ОНУ Проблемної науково-дослідної лабораторії (спочатку ПНДЛ-14, згодом і понині – ПНДЛ-4), Ярослав Михайлович розширює географію та глибину своїх наукових досліджень. Розпочинаються дослідження ґрунтотворних і ландшафтно-геохімічних процесів у чорноземах в умовах зрошення і дренажу. Географія досліджень – масиви зрошення Українського Придунав'я та Нижнього Дністра на Одещині, Очаківський масив Миколаївщини, Краснознам'янської і Каховської систем Херсонщини і Запорожжя, окремі масиви зрошення північного Криму. Результатами цих робіт користувалися науковці і практики всього бувшого Радянського Союзу та інших країн світу. І нині ці матеріали є досить затребуваними, особливо з боку науковців та владних структур, які займаються питаннями відновлення зрошення на півдні України. Численні наукові праці, методичні рекомендації щодо збереження і охорони екосистем

при зрошенні стали візитівкою та надбанням кафедри та ПНДЛ-4 ОНУ. Результати цих робіт заклали фундамент справжнього науковця, його світогляд відносно проблем зрошення чорноземів водами різної якості та дали поштовх і до його кар'єрного зростання на геолого-географічному факультеті університету. З 1972 року Ярослав Михайлович працює на посаді доцента кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів. Головне досягнення Ярослава Михайловича в той час окрім навчального-методичної роботи, яку він завжди проводив на високому організаційному рівні, це захист кандидатської дисертації його учнем – Жанталаєм П. І. В цей час у Ярослава Михайловича формуються навички організатора, а наукові досягнення та напрацювання втілюються в практику ґрунтово-географічних досліджень та вивчення впливу зрошення на чорноземи півдня України.

У 1985 році розпочалася нова ера деканства на геолого-географічному факультеті. Саме з тих пір і до 2007 року Ярослав Михайлович став його деканом на 22 роки. За час існування факультету, починаючи з 1934 року, це досягнення поки що ніхто не перевершив. Безумовно, що Ярослав Михайлович на високому рівні координував роботу колективу факультету, в його роки правління факультет набув найвищого свого розвитку як у навчальних показниках, так і у наукових. Починаючи з 1991 року, науковцями кафедри та ПНДЛ-4 ОНУ було закладено унікальну систему ґрунтово-екологічного моніторингу зрошуваних та постзрошуваних земель Придунав'я в межах Одеської області. Активним фундатором тих робіт виступав також Ярослав Михайлович, наукові ідеї якого продовжують в теперішній час його колеги та учні. Починаючи з 1994 року, Ярослав Михайлович очолив рідну кафедру та загальне керівництво ПНДЛ-4.

Основні наукові досягнення Ярослава Михайловича – це численні методичні вказівки та рекомендації, монографії (зокрема і колективні), сотні наукових публікацій, понад 30 науково-технічних звітів (держбюджетної і госпдоговірної тематики) та незчисленні професійні виступи на різноманітних конференціях та з'їздах науковців та практиків географії, ґрунтознавства, сільського господарства, освіти, тощо. Навчальні досягнення не менш значимі та вагомі – численні навчально-методичні посібники та розробки, фахові на високому рівні лекції, лабораторно-практичні та семінари, та все ж таки головне досягнення його роботи – це його учні – тисячі студентів, які пройшли у нього підготовку до дорослого життя.

Окрім традиційних для кафедри і ПНДЛ-4 ОНУ досліджень зрошуваних чорноземів півдня України, Ярослав Михайлович з особливим завзяттям долучився до вивчення природно-географічних умов та ґрунтів острова Зміїний. Починаючи з 2003 р. під його науковим керівництвом, вперше на острові Зміїний було розпочато вивчення природно-екологічних умов і ресурсів, дослідження ґрунтів і картографування ґрунтового покриття. За результатами цих робіт і досліджень були захищені дипломні роботи бакалаврів, спеціалістів та

магістрів, а також кандидатські дисертації в області географічних наук Буяновського А. О. та Леонідової І. В.

Окреме місце у наукових дослідженнях Ярослава Михайловича займали питання вивчення і збереження ґрунтів і ґрунтового покриву заповідних територій регіону. Особливе значення мали дослідження природних умов і ґрунтів Нижньодністрівського національного парку, ландшафтно-ґрунтового-географічних досліджень групи Тузловських лиманів, басейну Куяльницького лиману, згадуваного вище загальнозоологічного заказника острова Зміїний тощо. За результатами цих робіт окрім створених ґрунтових карт та виданих статей, були захищені магістерські роботи студентів кафедри та кандидатська дисертація Ходос О. С. При всій цій занятості, Ярослав Михайлович завжди знаходив час на вивчення питання розвитку географічних наук та проблем географічної освіти, зокрема і в вищій школі, в університеті, результатом чого були численні фахові публікації та розділи монографій.

Беззаперечний той факт, що Ярослав Михайлович – талановитий науковець, освітянин та педагог. На високому рівні викладав кафедральні навчальні дисципліни, навчав і водночас вчився сам. Притаманна йому доброзичливість до студентів та здорова робоча атмосфера під час навчальних занять завжди відзначалась потім випускниками кафедри та факультету. На високому рівні Ярослав Михайлович викладав навчальні дисципліни на усіх кваліфікаційних рівнях та спеціальностях факультету і університету «Ґрунтознавство», «Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів», «Ґрунтознавство з основами геології», «Ґрунти і земельні ресурси світу і України», «Дослідження, картографування та моніторинг ґрунтів», «Основи меліорації ґрунтів і земель», «Методика викладання фахових дисциплін в вищій школі», «Фізична географія України», «Ґрунтового-екологічний моніторинг» та багато ін. Традиційними для навчальної діяльності Ярослава Михайловича були висока вимогливість до якості студентських, аспірантських та наукових досліджень співробітників кафедри та ПНДЛ-4, підготовки наукових робіт та публікацій, їх апробація та захист. Він здійснював керівництво асистентською практикою магістрів, а також керівництво курсовими, кваліфікаційними дипломними (бакалавра, спеціаліста, магістра) та дисертаційними (аспіранти, здобувачі) роботами. За його керівництва студентські роботи неодноразово посідали призові місця на Всеукраїнських олімпіадах з географії та Всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт з географії та екології. Вдало організовував та активно приймав участь у проведенні польових експедиційних досліджень кафедри і ПНДЛ-4. Особливого значення у становленні як особистості для його учнів були сумісні польові дослідження. Надзвичайно важливе значення приділяв проведенню польових навчальних і виробничих практик для студентів кафедри і факультету, зосереджуючи на цьому увагу усіх співробітників кафедри при проведенні практик у студентів факультету, як викладачів-керівників практик,

так і навчально-допоміжний персонал кафедри як відповідальних за належне матеріально-технічне забезпечення та організацію безпечної праці.

За свою сумлінну, бездоганну та високопрофесійну працю нагороджений численними подяками та грамотами, відзнакою НАНУ «За наукові досягнення», нагрудними знаками «За відмінні успіхи в роботі», «Відмінник праці», «Відмінник освіти», Почесною відзнакою Одеського міського голови, Почесною грамотою та відзнакою (наручним годинником) Одеської обласної ради, Подяками та Почесними грамотами університету та ін. На VIII з'їзді Українського товариства ґрунтознавців та агрохіміків Ярослава Михайловича обрано Почесним членом товариства.

Висока працездатність, фаховість та професіоналізм, надзвичайно висока відповідальність зумовили його багаторічну працю у різних експертних колах. Він був членом науково-методичної ради з географії Міністерства освіти і науки України, головою навчально-методичної комісії геолого-географічного факультету, членом Вченої ради університету, навчально-методичної ради університету, членом редакційної колегії наукового журналу «Вісник Одеського національного університету». І це не виключний перелік відзнак і нагород, роботи в різноманітних інституціях, які залишаться в нашій пам'яті про Ярослава Михайловича.

14 березня 2020 р. Ярослав Михайлович пішов у Засвіти, Душа відлетіла до небес. Безумовно, що пам'ять про нього завжди залишиться з нами.

Враховуючи внесок Ярослава Михайловича у розвиток вітчизняної ґрунтознавчої-географічної науки і практики, розбудову географічної освіти і науки, колектив кафедри, ПНДЛ-4, факультету планують з нагоди 85-річчя від дня народження Ярослава Михайловича провести 12 січня 2024 року в змішаному (очно-дистанційному) форматі круглий стіл «Спогади про життєвий та науковий шлях Ярослава Біланчина».

Світла пам'ять Ярославу Михайловичу!

**V. V. Yavorska,
A. O. Buianovskiy,
V. I. Trigub,
Ye. N. Krasiekha,
M. Yo. Tortyk,
M. V. Adobovska,**
Odesa I. I. Mechnikov National University,
Faculty of Geology and Geography,
Shampagne Lane, 2, Odesa, 65015, Ukraine
grunt.ggf@onu.edu.ua

**YAROSLAV MYKHAYLOVYCH BILANCHYN
(ON HIS 85TH BIRTHDAY)**

In connection with the 85th anniversary of the birth of Yaroslav Mykhailovych Bilanchyn – famous soil scientist, geographer and educator, dean of the Faculty of Geology and Geography (1985–2007), head of the Department of Soil Science and Soil Geography (1994–2017), Head of the Department of Geography of Ukraine, Soil Science and Land Cadastre (2017–2020) of Odesa I. I. Mechnikov National University, pedagogue, mentor, teacher, general information about his life and creative path and contribution to the theory and practice of domestic soil science and geography is presented and geographical education.

Keywords: Ya. M. Bilanchyn, 85th birthday, Odesa I. I. Mechnikov National University, Faculty of Geology and Geography, soil science, geography, education.